

IRÁNYPONT – A VIZUÁLIS NEVELÉS LAPJA. EGY PEDAGÓGIAI PROJEKT

BODÓCZKY ISTVÁN

festőművész, művésztanár

Az előzményekről

Ma Magyarországon a művészetek a közoktatásban marginális helyzetben vannak, a rajztanári pálya pedig különösen alacsony presztízsű. A rajzot és az éneket mindenütt a kevésbé fontos tantárgyak között tartják számon. Mint azt egy véletlenül elkapott szülői megjegyzésből megtudhattam, ezeket tartják a „limonádé tantárgyaknak”. Így nem csoda, ha a vizuális neveléssel foglalkozók a tanítást leginkább valamiféle kudarcként élik meg.

Amikor 1993-ban elkezdtem tanítani a *Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) Tanárképző Tanszékén* javában folyt az új Nemzeti alaptanterv implementációjának előkészítése. Tanszékünk *Gaul Emil* vezetésével számos továbbképzést, valamint levelező tanárképzést szervezett az új Nemzeti alaptanterv bevezetését segítő, amit az is különösen szükségessé tett, hogy a rajz tantárgy éppen ekkor alakult át vizuális kultúra tantárggyá. Ez az átalakítás megteremtette ugyan a kereteit a legkorszerűbb vizuális nevelésnek,¹ ám hamarosan kiderült, hogy erre nincsen megfelelően képzett tanári gárda. Arra persze lehetett számítani, hogy a korábban művészetcentrikus rajztanításhoz szokott tanároknak problémát okozhat az átállás. Azonban, kiderült, hogy nem annyira a tananyag változása (a „magas művészet” mellett ezután a köznapi vizualitás jelenségeivel is foglalkozni kell majd) okozta a problémát, sokkal inkább annak megértése, hogy *a vizuális kultúra* nem egyszerűen bővített tananyagú rajzot jelent, hanem egy olyan új szemléletet, amelylyel a legkülönbözőbb vizuális megnyilvánulások értelmezhetők. A szemléletváltásnak úgy tűnt, a rajztanárok konzervativizmusa volt a legfőbb gátja, ami persze egyenes következménye volt a képző helyek korszerűtlenségének. A múlt művészetén csüngő rajztanár konzervativizmusából következik a nyitottság, a tolerancia hiánya, az újtól, a másságtól való idegenkedés, általában a vállalkozó, kísérletező kedv csökkenése.

¹ Ez világvizonylatban is egyedülálló lépés volt. Amikor az USA-ban még a diszciplína egyetemi legitimálásáért küzdöttek, nálunk egyenesen a közoktatás alaptantervében biztosítottak helyet neki.

Egy pedagógiai projekt feladat

A hároméves levelező képzésünket elvégző rajztanárok középiskolai tanári diplomát szerezhettek (tanárképző főiskolai diplomájuk ugyanis csupán általános iskolai rajztanításra jogosította őket).² Megfigyelhető volt, hogy a képzésükbe iktatott „Kortárs művészet” stúdium szinte sokkoló újdonság volt a többség számára. Itt vált világossá számukra az, hogy a mai, a modern a vizuális művészetekben nem azonos a kortárssal. A kortárs művészet körébe csak azok az alkotások tartoznak, amelyek saját korunkra reflektálnak.

2004-ben az egyik ilyen levelező évfolyamunk hallgatói fogalmazták meg azt, hogy ez volt az a tantárgy ahol a legtöbb újdonsággal találkoztak, és ami leginkább próbára tette őket. Teljesen fellelkesülve azon kezdtek gondolkodni, hogyan lehetne segíteni a rajztanárok e téren mutatkozó óriási tájékozatlanságán. Tapasztalható volt, hogy azok a hallgatók, akik fogékonyak mutatkoztak a kortárs művészet befogadására, sokkal nyitottabbak voltak az új pedagógiai módszerek irányába is. Ez a helyzet inspirálta az általam vezetett intenzív nyári műtermi gyakorlatuk egyik feladatát. Egy „éles” feladatot kellett megoldaniuk, amelynek lényege az volt, hogy a csoport tervezzen meg egy tanároknak szóló tájékoztató lapot, amelynek „célja segíteni a hagyományokat folytató, de hangsúlyozottan mához kapcsolódó vizuális nevelés megvalósítását.” A feladat része volt az első szám tartalmának összeállítása, vizuális arculatának megtervezése és egy olyan lapszerkezet kialakítása, ami folyamatos megjelenés esetén is működőképes. A feladatot olyan kitűnően megoldották, hogy az első lapszámmal (amit még tanszéki pénzből tudtunk kinyomtatni) sikerült az Inter-Európa Banktól támogatást kapnunk a nyomdai sokszorosításra és a *Műértő* folyóirat (illetve az azt megjelentető HVG kiadó) vállalta az első bemutató szám postázását.

Kooperatív csoport munka

Régi tapasztalat, hogy a tanárok csak olyan módszereket alkalmaznak szívesen, aminek működőképességét maguk is megtapasztalták, ezért úgy gondoltam, hogy itt a *projekt módszer* kipróbálását összekapcsoljuk a kooperatív tanulás, illetve kooperatív csoport munka megtapasztalásával.

Látszólagos hasonlósága ellenére a *kooperatív csoportmunka* nem teljesen azonos a hagyományos csoportmunkával. Míg ott általában egy-két „húzó” ember dolgozik csupán, a *strukturáltabb* kooperatív csoportmunka sokkal hatékonyabb. A kooperatív munka során a tudás, a teljesítmények összeadódnak, de megmarad az egyéni felelősség. Tanári munkám során kialakítottam azt a gyakorlatot, hogy csoportmunkák esetében a végső produkció érdemjegyét minden csoporttag megkapja (vagyis osz-

² 2011-ben végzett az utolsó évfolyam. Az új képzési struktúrában a MOME-n ez már nem lehetséges.

toznak a sikerben vagy sikertelenségben), de az egyén hozzájárulását, teljesítményét külön is értékeljük.

A *kooperatív tanulás* egyik legfontosabb hozadéka a konszenzus fogalmának megismerése, illetve gyakorlásának elsajátítása. Úgy gondolom, hogy a párbeszéd, a színvonalas vita, a meggyőzés, a konszenzusteremtés képessége ma az egyik legaktuálisabb pedagógiai cél. A kooperatív csoportmunka során ugyanis nem többségi szavazással döntenek arról például, hogy melyik felvetett ötletet valósítsák meg, hanem konszenzussal. Vagyis olyan megoldást kell választaniuk, ami mindnyájuk számára elfogadható (ha nem is az volt a szívügye valakinek). Csak így érhető el, hogy minden résztvevő aktív legyen és megteremtődjön a közös felelősség vállalása.

A kooperatív csoportmunkát már a legelején gyakoroltuk, amikor a lap címét kellett kitalálnunk. Az *ötletelés* (brainstorming) során mindenki elmondhatta az ötleteit, ezeket felírtuk a táblára, majd elkezdődött az ötletek értékelése, a vita, az érvelés, a meggyőzés. A legnépszerűbb javaslatot, az „*iránypontot*” (ami a perspektivikus térábrázolásból is ismert) én kezdetben elleneztem, mivel számomra némi politikai felhangja volt, az előző egypártrendszerben sokat hangoztatott irányelvekre emlékeztetett. A hallgatók azonban meggyőztek arról, hogy az ő korosztályuknak ez már egyáltalán nem jut eszébe, és valaki azt is megjegyezte, hogy ez azért is jó név, mert ha sikertelennek bizonyul a lap, akkor legfeljebb *enyébspont* lesz belőle (az iránypont másik neve a geometriában). Egy szellemes grafikai tervezői megoldással (*irány.hu*), amivel teljesen maivá változtatták a fejléceket, végképp meggyőztek. (Igazi ez az írásmód lakmuszpapírnak bizonyult, ugyanis az interneten kevésbé járatos korosztály következetesen „irányhu”-nak olvasta.)

Szerkesztési elvek

Már az elején tisztáztuk, hogy nem rajztanári hírújságot készítünk. Nem volt nehéz meggyőzőnöm a szerkesztő társaságot (már két éve tanítottam őket) arról, hogy ragaszkodni fogunk ahhoz a szerkesztési elvhez, hogy a lap célja az épülés, ezért lehetőleg a *pozitív példákra koncentrálnunk* és nem a kritizálással foglalkozunk. A kiállítás vagy a könyvajánló rovatokban például csak azt ajánlottuk, ami eredeti szándékunkat (*kortárs kultúra és korszerű pedagógia*) közvetítette. A kritika az volt, ha valami nem került be az ajánlóba.

Terveink szerint hasonlóan szándékoztunk érvényt szerezni a további elveknek is. Leszögeztük, hogy a lap a tanuló központú, a problémacentrikus tanítási/tanulási formákat, az integrációra törekvést, az alkotó magatartást, a kritikus gondolkodást, általában a legkorszerűbb nevelési elveket fogja propagálni. A felsoroltakkal kapcsolatos problémákkal foglalkoztak általában a *rövid szerkesztői cikkek*. Az egyik órán folytatott vita eredményeként kerültek fókuszba a nevelés etikai kérdései (amelyek ismereteim szerint kimaradtak a nemzeti alaptantervekből). Fontos volt leszögezni, hogy a szakmai fejlesztési feladatok mellett minden tanár legfőbb köte-

lessége az erkölcsi nevelés, egy olyan értékrend átadása, ami nem lehet ellentétes a demokrácia és a humanista etika olyan értékeivel, elveivel, mint az *emberi élet sérthetetlensége, az egyéni szabadság és integritás, minden ember azonos értéke, egyenlőség nők és férfiak között, szolidaritás a gyengékkal és kiszolgáltatottakkal*. Beszélgetéseink konklúziója volt az is, hogy minden tanártól elvárható, hogy törekedjék kialakítani tanulóiban az igazságérzetet, a segítőkészséget, a toleranciát és felelősségérzetet.

A hallgatók javasolták, hogy „ne legyen sok szöveg, mert a rajztanárokat ez elriasztja”, legyen sok gyakorlati feladat és újszerű technika, ami a tanár órai munkájához közvetlen gyakorlati segítséget nyújt. A lap sikeressége éppen ennek az empátiás szerkesztői hozzáállásnak volt köszönhető.³

Segítségként az érettségizető rajztanároknak a szerkesztőség már az indulást követően összeállította az érettségi teljes kötelező képanyagát (435 képet) tartalmazó CD lemezt, majd ezt követte egy több mint 700 képet tartalmazó kortárs művészeti gyűjtemény, amihez bőséges magyar nyelvű irodalom jegyzék is tartozott.

Állandó rovatot kapott a lapban a kortárs művészet mellett a *Módszertan*, a *Tanügy*, a *Múzeumpedagógia*. Rendszeresen mutattunk be jó iskolai gyakorlatokat, projekteket, műhelyeket. Különösen népszerű volt az *Ifjúsági kultúra*, amelynek írásai nagyon gyakran a MOME tanárképzős szakdolgozatok alapján születtek (Kibertinik az iskolában; Street-style: deszkások, graffiti, tetoválás; Fiatalok térhasználat; Virtuális önreprezentáció; Fiatalok tárgyai; Öltözködés stb.).

Kezdetben pályázati figyelő rovat is volt, ám hamarosan rá kellett jönnünk, hogy ezeket az információkat sokkal gyorsabban kell az érdekeltekhez eljuttatni, ezért a legaktuálisabb eseményekről, pályázatokról az értesítést egy levelező listán továbbítottuk azoknak az olvasóknak, akik arra feliratkoztak.⁴

A projekt értékelése

A lap első száma a nyári gyakorlat során elkészült, a munkában kivétel nélkül mindenki részt vett, így a sikernek is mindannyian örülhettek. A munkamegosztás egy ilyen feladat esetében nem volt nehéz, önkéntes alapon jelentkeztek (általában párbán) a különböző rovatok szerkesztésére. Aki nem rovatot szerkesztett, az a nyomdát intézte, vagy éppen a magyarországi iskolák címjegyzékét gyűjtötte be, ahová a mutató példányokat küldtük. Csak a grafikai tervezés volt egyéni munka. Az ilyenfajta alkotó tevékenységben nincsen még hagyománya a csoport munkának. Bár az első terveket az egész csoport véleményezte, majd hagyta jóvá, az eredendően mégiscsak egy ember víziója volt. Persze az észrevételek alapján történtek változtatások még a később is, amikor profi lapszerkesztők is véleményezték a kiadványt.

³ A sok elismerő levelet kaptunk, amelyekben ezeket említik a leggyakrabban.

⁴ iranypont@primlista.hu

Egyértelműen megállapítható volt, hogy az „éles feladat”, ahol tétje van a dolognak, ahol mindenki érzi a felelősség súlyát, különösen motiváló hatású. Kellő motiváltság esetén pedig minden résztvevő sokkal nagyobb erőfeszítésre képes. Azon túl, hogy egy hasznos tevékenység során mindenki sokat tanult, egyúttal a csoport is kitűnően összekovácsolódott. Minden évben a Mikuláskor megtartott összejövetel – kimondatlanul is – ennek a „harci tettek” a megünneplése.

Nekrológ – helyett

Amikor a lapot megalkotó évfolyam befejezte tanulmányait a szerkesztőség átalakult, újabb tanárok csatlakoztak és a továbbiakban a folytonosságot én mint alapító főszerkesztő képviseltem. Hat éven át a *MOME és a Vizuális és Környezetkultúra Fejlesztéséért Alapítvány* támogatásával évente háromszor-négyszer jelent meg. A lapban mindenki önkéntesen dolgozott, csak a nyomdát és a postát fizettük. Sajnos az előfizetésekből ezt nem lehetett teljesen fedezni, ezért egyéb támogatókat próbáltunk szerezni. Mára azonban korábbi forrásaink elapadtak, így (reméljük csak átmenetileg) szünetel a megjelenés. De az is lehet, hogy internetes formában kellene folytatni, vagy ki tudja milyen más lehetőségek adódnak még ...